

S'ALBUFERA DE MALLORCA - GUIA DE PASSEIG

Versió reduïda (any 1991), només text.

INTRODUCCIÓ: BENVINGUTS AL PARC !

Pocs mallorquins no han sentit parlar mai de s'Albufera (Pronuncieu "*sa Bufera*", com hem fet sempre a Mallorca). És un espai natural quasi mític: els ocells, les anguiles, l'aigua, els canals... També es parla dels moscards, d'olors fortes i agres, d'inundacions ocasionals i violentes.

S'Albufera ha estat moltes coses: la devesa de caça d'una minoria privilegiada i de furtius arriscats, l'origen de les saboroses anguiles, la ruïna d'ambiciosos empreses agrícoles... A una illa seca com la nostra, un paisatge de ponts i canals té un atractiu cert, irrefutable. S'Albufera es això i molt més: una fauna diversa i abundant és una localitat única, a l'illa, i els seus valors naturals, reconeguts i apreciats. Aquest reconeixement es concreta en la declaració del Parc Natural de s'Albufera, acordada pel Govern Balear el 28 de gener del 1988. Un Parc que és un patrimoni de tots els illencs, patrimoni de valors naturals, d'espècies pròpies, un dels ecosistemes més valuosos de les Balears i el que gaudeix, fins avui, de la més sòlida protecció.

El valor més assenyalat de s'Albufera són els ocells. Ja fa més de vint anys que els ornitòlegs proposaren la protecció d'aquesta zona humida pels seus valors avifaunístics. Així mateix, la flora i la resta de la fauna del prat són també importants, de manera que el conjunt de la fauna, la vegetació i el medi integrats en una unitat funcional. Però també resulten valuosos determinats factors humans, com la història (que mereix ben bé ser coneguda), la cultura tradicional... Afegiríem un altre valor més: la calma. A s'Albufera es manté un altre ritme, el ritme de la naturalesa. Quan el visitant passa les barreres de s'Albufera entra en un món tranquil, que exigeix deixar la pressa fòra. Una visita de mitja hora, una estada curta, és endebades. s'Albufera és bella, però per mostrar els seus encants exigeix temps, i tal vegada això ja n'és un. Si el visitant no s'adapta a l'esdevenir tranquil de l'entorn, sortirà fàcilment decebut. Aquí no trobareu els paisatges espectaculars de la muntanya, ni els grans animals del zoològic. La bellesa rara de l'orquídia, la presència (llunyana per ventura, no menys real) de l'àguila o l'agró, la música del vent dins del canyet o la tímida mirada de la tortuga són de qui vulgui dedicar l'estona a copsar-les.

Això és s'Albufera, i això és de tots els que ho vulguin apreciar. Esperem que aquesta guia pugui ser útil a tots aquells que vulguin gaudir del parc i trobin a la seva bellesa el motiu més important per respectar-lo escrupolosament.

TEMPS ENRERA...

S'Albufera és un dels principals accidents geomorfològics de Mallorca, i la seva formació es conseqüència dels processos geològics que han format l'illa.

La consolidació de Mallorca com a terra emergida és relativament recent (en termes geològics) data d'uns 18 milions d'anys, en plena era terciària. Però, d'aquell moment ençà, el perfil de costa ha anat variant contínuament, i les terres més baixes s'han inundat en diverses ocasions. S'Albufera és una d'aquestes àrees inundades.

En el Miocè (un dels períodes de l'era Terciària), el nivell de la mar va pujar, inundant tot el Pla de Sa Pobla. En aquesta zona marina de poca fondària es varen desenvolupar arrecifs, com els que ara creixen als oceans Índic i Pacífic. Alguns milions d'anys després, l'Estret de Gibraltar es va tancar, i el nivell de la mar va baixar molt, per evaporació. Aleshores, tota la comarca era ben continental, i els restes de la Mediterrània, una sèrie de llacs salats, eren molt lluny d'aquí. Però a finals del Terciari, en el Pliocèn, Gibraltar s'obri, entren les aigües de l'Atlàntic i inunden les depressions de la regió Mediterrània. Al Pla de Sa Pobla-Inca es formen una sèrie de llacunes salabroses, que els sediments van reblint. Aquest procés geològic, la sedimentació dels aportes de argiles i graves dels torrents, fa que una albufera tenguí una vida limitada, i de manera natural, en un temps molt llarg a escala humana, però curt a nivell geològic, es dessequi. S'Albufera hauria desaparegut ja si no fos perquè durant el Miocè i el Pleistocè el Pla de Sa Pobla es fa enfonsant, en part pel propi pes dels sediments que s'hi dipositen.

En el darrer milió d'anys, l'Era Quaternària, es produeixen les glaciacions i això provoca fortes variacions del nivell de la mar, de manera que no sols s'Albufera, sinó moltes àrees del Pla de Mallorca es veuen inundades i dessecades alternativament. És en el període glacial del Riss (fa 100.000 anys) quan es forma un cordó litoral arenós i tenim la primera evidència moderna de la formació de s'Albufera.

Els sediments de s'Albufera han premés als geòlegs constatar que hi havia èpoques en que predominava l'aigua molt salada, per fortes penetracions de la mar; en altres períodes (que poden ser de segles), l'aigua era més dolça, fins i tot completament dolça. En aquests moments es dipositaren capes de turba. Aquestes variacions es deuen a lleugers canvis del nivell marí i a l'increment de l'aigua continental que arriba a s'Albufera, bé duta pels torrents, bé aportada per les surgències dels aqüífers del Pla de Sa Pobla.

Els límits de s'Albufera han anat variant molt en èpoques històriques. En els moments de major inundació dels darrers 10.000 anys arribava a l'amfiteatre romà d'Alcúdia, tota la part d'Es Murterar i, darrera Son Fé, fins a on ara es troba la carretera de Palma a Alcúdia, cap al sud, pel Pont Gros i la Punta de S'Amarador i per Llevant fins a Ca N'Eixut i Son Bosc.

Al temps dels romans, el nivell de l'aigua devia ser 2 ó 3 m. superior a l'actual, i s'Albufera era un rosari d'estanys més o menys fondos, intercomunicats per canals. L'estany dels Ponts devia tenir un calat de 7 ó 8 m.

Sobre l'estat de s'Albufera en temps més moderns, es conserven diversos documents històrics, com la descripció de Berard (1789) o el mapa de l'enginyer A. López (1859), en el que hem basat la nostra reconstrucció de s'Albufera al S. XIX, que acompanyam

Els darrers canvis en l'extensió i característiques de s'Albufera no són ja processos naturals, i els descriurem al capítol de "L'Home i s'Albufera".

EL CLIMA DE S'ALBUFERA

El clima de Mallorca és mediterrani; es caracteritza per tenir una estació seca, estival, amb temperatures de moderades a altes i baixes precipitacions; i una estació humida a la tardor i a l'hivern, amb temperatures moderadament baixes i precipitacions relativament abundants. És un clima suau i agradable.

Les variacions climàtiques que s'observen dins l'illa venen determinades per situacions geogràfiques concretes, i per efectes orogràfics. El cas més espectacular és el de la Serra de Tramuntana, on el clima és notablement més fred i humit que a la resta de l'illa.

S'Albufera està situada a una zona on la temperatura es manté temperada, amb una mitjana de 16° i les pluges, concentrades a la tardor, oscil·len entre els 600 i 700 mm. de mitjana anual. Es pot dir, en comparació a la resta de Mallorca, que el clima és una mica més humit i suau que el general de l'illa.

Quant als vents, estant s'Albufera dins de la gran Badia d'Alcudia, oberta cap al mar, queda fortament afectada pels vents del nord i el nord-est.

A la taula següent podeu comparar dades climàtiques de s'Albufera i altres localitats de Mallorca.

L'AIGUA

En un paisatge, en un ecosistema com s'Albufera, l'aigua és un element clau, que convé examinar separatament, ja que condiona de manera molt clara tot el conjunt.

L'aigua de s'Albufera té tres diferents orígens: d'escorrentia superficial (és a dir, aports de torrents exteriors al prat), surgències freàtiques interiors (els denominats "ullals") i aigua marina.

S'Albufera ocupa la plana costera final de una extensa conca hidrogràfica.

La pluja que cau sobre aquestes vessants en part s'infiltra cap a la capa freàtica, en part s'evapora o és absorbida per la vegetació i en part nodreix els torrents (Muro, Sant Miquel) que vessen a s'Albufera. Aquests dos torrents aporten 20-24 Hm³ anuals (16 el de St. Miquel i 4-8 el de Muro). El Torrent de Sant Miquel, el més important, té grans avingudes quan rebenten "Ses Ufanes de Gabellí", unes importants fonts vauclosianes, surgències intermitents situades a 10 km al NO de s'Albufera.

En realitat, l'aigua dels dos torrents entra sols d'una manera molt limitada dins de s'Albufera. En el segle passat es varen canalitzar els dos torrents, alçant dos terraplens als seus marges, de manera que l'aigua va directament a la mar, sense inundar el prat. A un mapa de s'Albufera, hom pot veure com els dos torrents tenen al seu marge els camins i terraplens que referim. L'aigua de les avingudes inunda sols la part anomenada Es Forcadet, el triangle que queda abans de la confluència del dos torrents en el Gran Canal. A la desembocadura del Gran Canal, aquesta aigua pot

entrar (si l'avinguda dels torrents coincideix amb una plena de la mar) als canals laterals (Sol i Siurana), i passar a s'Albufera. A l'altura de la Punta des Vent hi ha una altra connexió, per una regana baix la carretera des Mig i una comporta cap al Canal Loco, dins del Colomar. Hi ha altres comportes i reganes a diversos punts dels torrents. A més, en alguns punts, els terraplens s'han fet malbé, i vessen als marjals, amb gran disgust i perjudicis pels pagesos.

Una altra part de l'aigua dolça (o lleugerament salabrosa) prové de la capa freàtica. Una sèrie indeterminada d'ullals vessa dins del prat, sobre tot a la part meridional. Es calcula que això representa de 25 a 30 Hm³ anuals. Aquesta aigua és bàsicament la que corre pels canals. Té dues sortides: el Pont dels Anglesos, on els canals des Sol i Siurana aboquen al Gran Canal; i l'Estany des Ponts, a on s'aboca principalment a través del Canal Ferragut, perquè l'aigua de la part SW pugui passar a l'altra banda del Gran Canal, hi ha una sèrie de sifons que passen del Canal des Sol al Siurana, per davall els dos camins i el Gran Canal. Aquests sifons funcionen des de fa mes d'un segle. Generalment, es pot veure la poderosa surgència d'un d'aquests sifons en el Siurana, devora el Pont de Sa Roca.

L'aigua marina penetra per S'Oberta, quan hi ha plena, i a L'Estany des Ponts. L'equilibri aigua marina-aigua dolça és molt important per a la vegetació, i condiciona tot l'ecosistema.

Malauradament, l'aigua de s'Albufera té alguns problemes de contaminació. El torrent de Sant Miquel rep les aigües residuals de Sa Pobla (tractades prèviament a la planta de depuració), i hi ha alguns problemes d'origen agrícola (nitrats). Afortunadament, les aigües de les urbanitzacions, que fins fa pocs anys s'abocaven a s'Albufera, ara són depurades pràcticament en la seva totalitat.

PERFUMS I COLORS: LA VEGETACIÓ

La vegetació de s'Albufera està determinada per dos elements decisius: l'aigua i la sal, factors ecològics la importància dels quals sobre la vida de les plantes tots coneixem molt bé. Per altre part, l'acció humana sobre la vegetació és ben evident, ja que l'home ha afectat la composició i evolució de la flora de s'Albufera.

Els factors ambientals (clima, sol, etc.) actuen de manera combinada i, en el cas de s'Albufera es reforcen mútuament: les pluges primaverals i hivernals coincideixen amb un màxim de surgències d'aigua freàtica i dels aports de les fonts al voltant de s'Albufera. A l'estiu coincideix la manca de pluja i l'elevada temperatura, amb una fortíssima evaporació i augment de la concentració salina a molts de llocs.

L'acció humana és important: la dessecació, l'obertura de canals, els terraplens, les repoblacions, els conreus i el seu abandó, etc... són accions que repercuteixen directament sobre la vida vegetal. Per altre banda, bé que no sigui massa evident, hi ha un factor lligat a l'home que ha actuat molt intensament en aquest ecosistema: el foc. Fins fa pocs anys, aquest era el sistema més usual per gestionar el canyet, i els incendis han travessat s'Albufera de part a banda. Si el sistema resulta més o menys útil per controlar el canyet o la sesquera a curt termini, té efectes negatius molt importants, com és per exemple la mort de

molts d'arbres afectats (tamarells, oms,...). El foc, ben utilitzat, pot ser una eina, però històricament se n'ha abusat.

Per presentar la vegetació de s'Albufera utilitzarem les agrupacions de plantes que tenen els mateixos requeriments ecològics: les comunitats. Seguirem, per això, un itinerari imaginari de la platja fins a l'interior, i descriurem com es van presentant diverses comunitats vegetals d'acord amb les variacions dels factors ambientals.

LA PLATJA I LES DUNES

La barra litoral de s'Albufera és arenosa, i esta formada per una platja no gaire ampla i una sèrie de dunes. L'arena és, en principi, un substrate mòbil, molt àrid (l'aigua s'infiltra ràpidament), en general pobre en nutrients per les plantes, i prou salat a la vorera de mar.

La primera planta que trobam a la platja és l'anomenada alga, erròniament, ja que és una planta fanerógama, la Posidònia. És una espècie que forma praderies submarines, i les seves fulles s'acumulen sobre la platja quan moren. Molt fibrosa, els seus restes formen unes bolles de color terrós, intrigants i divertides per als nins.

Sobre la platja pròpiament dita no hi creix gaire cosa: arriben les onades, i la vida vegetal resulta impossible. Més enrera, a alguns metres de la ribera s'hi fa el Borró, de fulles molt llargues i groguenques, amb altres gramínies com l'*Agropyrum junceum* i l'*Sporobolus arenarius*. Entre elles tenim una gespa discreta, de tiges ajupides i fulletes compostes que al començament de la primavera dóna una floració groga espectacular: la formen dues espècies, *Medicago marina* i *Lotus creticus*. La flor més bella de la platja és estival: els Lliris de platja són espectaculars, blancs, olorosos, grans... Però la planta més coneguda pels banyistes (sobre tot si van descalços) és el Card marí, una umbel·lífera de tamany discret i pues poderoses; les fulles immediates d'una flora es tornen blaves, i molts d'insectes les visiten. També es fa per aquí el Rave de mar i una casta de violer, la *Matthiola sinuata*, de flors purpures, grans.

Aquestes són les plantes que resisteixen bé els embats marins, sobre la primera cresta de dunes. Més endins ja es fan plantes llenyoses, que returen l'arena amb les seves arrels, molt esteses per a captar l'aigua que necessiten. Aquesta xarxa subterrània és ben visible on l'erosió o la mà de l'home han fet malbé la duna. Una vegetació molt important, aquesta, ja que evita que els turons d'arena, les dunes, es desplacin amb el vent. La planta local més important és el Ginebró de fruit gran, que no es troba a cap altra localitat balear. Darrera la primera faixa de ginebrons trobam el pinar, amb Pins barraquers, Mata llentriquera, Romaní (l'aroma mediterrani per antonomàsia), Xiprell (d'espectacular floració autumnal, amb els seus ramells de campanetes rosades), Aladern de fulla estreta, Matapoll, Esparraguera,... No manquen, entre els arbusts, les liane: les masses d'aritja són espectaculars, i donen una formació impenetrable inèdita a Mallorca. També tenim Xuclamel i la discreta Rotjeta, de fulles molt aspres. Aquestes dunes son també notables per un endemisme gimnèssic (és a dir exclusiu de Mallorca i Menorca) anomenat Peu de Milà. És un matoll de fulles imbricades i molt peludes, que creix a molt poques localitats. A la primavera, dins del pinar, floreixen una bona diversitat d'orquídiess, tant belles com diminutes.

LA VEGETACIO DE PRAT

Darrera les dunes, sobre un substrat argilós o llimós, inundat de manera temporal o permanent, trobarem les plantes pròpies de la zona humida.

Les zones més pròximes a la mar, en principi són més salades i s'hi fan les plantes que s'anomenen halófiles (amigues de la sal). La més important és l'Herba salada, de fulles articulades, molt carnoses i a temporades d'un vistós color vermell. L'acompanya *Obiones portulacoides*, de fulles oblongues, grisenques. En els indrets inundats de manera més prolongada i on la salinitat no resulta tan gran tenim els Joncs, de diferents espècies, sempre de tiges lineals i punxagudes. Les fulles del jonc gairebé no es veuen: són sols unes petites làmines, bassals, que tenen una funció curiosa i vital: acumulen les sals que, inevitablement, absorbeix la planta en créixer, i després es desprenen, lliurant així al vegetal densa, que es disposa com un mosaic de les diferents espècies o comunitats. Aquests canvis es deuen a mínimes variacions de relleu, que fan canviar l'humitat, evaporació, acumulació de sal, etc.

En els turons (dunes antigues, restes d'una restinga anterior) es troba una vegetació peculiar: faixes successives de Jonc negre, Plantatge i pinar més o manco ben formats. Aquí també es espectacular la floració d'Orquídiies, com les Sabatetes del Bon Jesús, i altres espècies. Durant algunes setmanes, centenars i centenars d'aquestes floretes encatifen de bellesa aquestes dunes. Ben prop, a terrenys inundats, es pot gaudir de l'orquídia més gran i espectacular: la raríssima Orquídia de Prat. No estarà de més dir que les orquídiies, i altres plantes rares, estan protegides, i és il·legal, a més d'immoral, arrabassar-les o tallar-les.

Les zones inundades de manera permanent per les aigües dolces estan ocupades per una densa massa de Canyet i de Sesquera (planta de fulles acintades i molt tallants). Aquestes dues plantes dominen absolutament el paisatge de s'Albufera, i cobreixen centenars de Has. Són la base de l'ecosistema més extens, i fins i tot resulten massa abundants per afavorir la diversitat i quantitat de la fauna, de manera que resulta necessari gestionar l'immens herbassar de canyet i sesquera. Molt sovint, especialment a les vores dels camins, aquestes plantes duen envoltillada una Corretjola, de fulles sagitades i grans flors blanques.

Hi ha també plantes que creixen dins de l'aigua. Pot ser la més abundant és l'Herbei, de fulles primes i llargues, com una cabellera, agitades per la corrent. Una planta molt maca és la Coa de Mart, de fulles verticilades i tronquets de color vermell viu, molt vistós. Abunden les Réboles, els Creixens i la *Zanichellia palustris*, de tiges molt primes.

A les aigües més dolces i calmades, la superfície queda coberta per una densa sopa de Llenties d'aigua. A les vores dels canals la Bova (col·lectada encara per usos artesanals), la Bova Borda i la Falsa Bova.

Sobre els terraplens i a les vores dels camins que travessen s'Albufera varen ser sembrats Oms i Polls blancs, que formen bosquets caducifolis, de tipus galeria, molt curiosos. Amb ells creixen el Cirerer de pastor, l'Esbarzer, de fruit deliciós tant pel

passejant com pels aucells, la Proenga, de flors liles, com a molinets, o el Peu de Crist, de fulles palmades i flors grogues.

Aquí i allà, on els incendis els han deixat sobreviure, creixen alguns Tamarells.

ELS AUCELLS, JOIES ALADES

Els aucells, diversos, abundants, visibles i audibles, són el grup de vertebrats de més prestigi a s'Albufera. Molts de visitants són ornitòlegs o fotògrafs, i venen darrera aquests animals esquiús, dels que s'han inventariat més de dues-centes espècies.

Una passejada pels malecons o els camins de s'Albufera dóna peu a interessants observacions, o al menys a una estona ben agradable, descobrint espècies que resulta molt difícil observar a altres llocs de Mallorca. Uns binocles o, millor encara, un petit telescopi amb un trespeus, facilitaran les observacions.

Com descriure aquesta riquesa? No podem dur a la guia el vol poderós de les ànneres, el crit de l'avisador o el planeig pirata de l'arpella, el raig blau de l'arner, l'explosió de colors de l'abellarol... Aquests petits miracles no es poden escriure, s'han de veure. Limitarem la nostra exposició a anomenar les espècies més corrents a cada època anual, tant als prats com a les salines, les dunes o els conreus immediats.

ELS AUCELLS SEDENTARIS

Una trentena d'espècies estan presents tot l'any i, generalment, nidifiquen a s'Albufera.

El més conegut és, segurament, el Coll-blau, l'ànnera salvatge, relativament abundant per tota l'àrea. En els canals i llissers es poden observar sempre les Fotges, negres, amb el bec-blanc, i les Gallinetes d'aigua, amb plomes blanques a la cua i els costats. Són, probablement, les tres espècies que tot observador anota sempre. És fàcil trobar també el petit Setmesó, i sentir el crit escandalós del Rascló, com un porc a matances.

El rapinyaire més típic de s'Albufera és l'arpella, que pràcticament mai es pot observar fora dels prats. Vola sobre el canyet amb les ales un poc alçades, formant una v ben característica.

Passem revista a la gent menuda. a les espècies de tamany reduït. Com a sedentaris, tenim el Puput, la Mèl.lera, el Vitrac, el Rossinyol bord - de cant sonor, destacat-, la Boscàrla mostatxada, que probablement té a s'Albufera una de les poblacions més importants d'Espanya, la Butxaqueta, de crit monòton, reiteratiu en el seu vol sacsàt, i l'Hortolà de canyar, especialment abundant a l'hivern. No és tot, això: cal evocar als tímids Buscarets, els diminuts Reietons i els inquietes Ferrericos, de la mateixa manera que la rabassuda Sòl.lera o els famosos Verderols, Cadernerres, Gafarrons i Passarells.

Tenim també una sèrie d'aucells que es poden veure tot l'any a s'Albufera, sense que hi criïn: venen a menjar i tenen el niu lluny el Falcó, la Gavina i el Xoriguer. I, sobretot, una de les espècies que tothom vol veure, la raríssima Aguila peixetera, el rapinyaire

més rar d'Espanya i del Mediterrani que cada dia pesca i reposa aquí. També tenim espècies que no crien a les Balears i es poden veure gairebé tot l'any, com el Camaroja, la Gavina d'hivern o l'Agró blanc. Aquests darrers no són pròpiament sedentaris, ja que migren per criar, però o bé ens queden joves o animals que no crien, o la seva estada fora de l'illa és tan curta, que pràcticament sempre hi ha alguns individus presents.

ELS AUCELLS ESTIVALS

Aquests són els que arriben a la primavera, per criar a les nostres latituds i retornar a l'hivern als seus quarters d'hivernada africans, sovint més al sud del desert del Sahara.

Entre ells tenim el Suís i l'Agró roig, el primer diminut i discret, mal de veure; l'agró, en canvi, és un dels aucells més grans de s'Albufera i a l'estiu el seu vol majestuós, és ben característic del cel albuferer. Un altre cama-llarga característic és l'avisador, blanc-i-negre, de potes vermelles; i el Tirurillo menut, molt abundant en Es Cibollar i Es Colombar.

Entre els passeriformes s'han de destacar el Xètxero grog, que cria als salicorniaris, el Rossinyol gros i la Boscarla de canyar, molt abundants en el canyet.

La riquesa d'insectes de s'Albufera atreu tot l'estiu a Falzies, Oronelles i Cabots. Com a falzies gegantines, però igualment lonilínies i d'àgil volada, són molt freqüents els Falcons marins, un dels atractius més celebrats pels ornitòlegs que visiten s'Albufera.

ELS AUCELLS HIVERNALS

A finals de tardor, una legió d'aus nord-europees i asiàtiques veuen el seu país cobert de neu, i els seus llacs gelats. Baixen aleshores, a la Mediterrània, a la recerca d'un clima menys rigorós i paisatges hospitalaris. s'Albufera n'és un d'aquests espais, i té un paper fonamental per a l'hivernada de molts de mils d'aucells.

És l'època de les Corpatasses, grans i negres; dels elegants Agrons grisos; dels esbarts abundants d'anneres: Siuladors, Sel.les, Cullarots, Moretons, Moretons de puput,... Cada any compareix també un petit grupet, sempre espectacular, d'Oques salvatges.

Entre les limícoles, la més abundant i coneguda és la Juia, que s'aplega en grans esbarts, acompanyada generalment pel Fuell. Abunda també el Cegall.

Una autèntica munió d'aucells troba refugi i aliment en els canals i la vegetació de s'Albufera: Ulls-de-bou, Ropits, Tords, Titines, Xètxeros,... La colgada dels estornells és un espectacle digne de ser vist: un gran núvol d'aucells (de vegades de centenars de mils!) evoluciona en el cel, sovint empaitat (o empaitant) per arpelles i falcons, fins que cau com una pluja viva dins del canyissar més espès i llunyà.

ELS MIGRANTS

Els aucells segueixen, amb rigor, els seus calendaris, els seus cicles. La primavera, de març a fi de maig, està caracteritzada per un viatge apressat cap al nord, per estendre el territori de cria als països de dies llargs i aliment abundós. A l'agost comença el pas, multitudinari (ara baixen casi tots els que pujaren, amb els seus fills) cap a migjorn. Els que hem anomenat com a hivernants o estivals són un petit segment d'aquesta enfilada inacabable de viatgers alats, que passen i repassen pels nostres cels i que mengen i reposen a s'Albufera.

Dos agrons, per exemple, són característics d'aquestes èpoques: l'Orval i el Toret; com la Sel.la blanca, un annedó propi de la primavera. Com a rapinyaires migrants destacarem al Falcó vesper, la Milana negra, l'Aguila d'Albufera i una espècie oriental de xoriguer, de color negre, cada any vist a s'Albufera, quasi única localitat espanyola on es pot considerar regular: el Falcó comes-rotges.

Les limícoles són, probablement, els migrants més poderosos. Moltes vénen de la Tundra i volen fins a l'Àfrica Tropical, com els Corriols (el variant, menut i de Temmink). El Corriol de bec llarg és més freqüent a la tardor. Els acompanyen el Tirullilo gros, el Batallaire, Curleres, Cegalls de Mosson, Xivitones i Becassinetes. També es nota el pas de diverses espècies de Fumarells.

RARESES I DIVAGANTS

Una sèrie d'espècies resulten difícils d'incloure a les categories anteriors, perquè es presenten de manera imprevisible o irregular. Es el cas d'alguns aucells espectaculars, molt apreciats pels observadors, com l'Agró Blanc Gros, el Bec Planer (alguns anys hivernant) o les Cigonyes (la Blanca i la Negra) que compareixen irregularment en migració. Esporàdicament s'observa l'Ibis Negre, i gairebé cada any, be que per poc temps, algun Flamenc.

Es d'esperar que la protecció efectiva de s'Albufera i la gestió adient dels biotops augmentin la riquesa avifaunística d'aquest racó privilegiat de Mallorca, per a delit de tots els amants dels aucells i la natura.

ELS MAMÍFERS

No és senzill observar mamífers a s'Albufera. De matinada o d'horabaixa, es poden sorprendre els Conills, molt abundants en els turons o el malecons. També abunden les Rates i els Ratolins de diverses espècies: en alguns biotops de s'Albufera es considera que hi ha densitats de les més elevades. Això explica l'abundància del Mostel, que no és rar trobar trescant, fins i tot de gran dia, pels malecons o els caminois solitaris. Sembla que el Mart ha colonitzat s'Albufera fa poc temps: és raríssim, però s'ha observat algunes vegades. La fauna de Rates pinyades és abundant i diversa, però ben complicada a nivell específic per a l'observador.

Lamentablement, també abunden els Moixos orats, que fan molt de mal a la fauna silvestre, i són controlats pels guardes de s'Albufera, el mateix que els cans abandonats, que de vegades compareixen per la zona.

AMFIBIS I REPTILS

Malgrat el nombre d'espècies sigui reduït, aquest és un grup zoològic que bé mereix una certa atenció del visitant. El Granot és l'autèntic fons sonor de la primavera, present i abundant per tot arreu, excepte els llocs més salats; el Calàpet és més ocasional, però de vegades pul·lula en gran nombre per la faixa costera; aquest amfibi té una distribució geogràfica oriental, i les Balears són l'única localitat espanyola on viu.

El rèptil més famós de s'Albufera és la Tortuga d'aigua. Sempre n'hi ha que s'asseguren sobre l'herbei o als marges dels canals, excepte els mesos més cruus de l'hivern, quan estan en letargia. La Serp d'aigua és abundant, i hom pot topar-se amb ella a qualsevol camí, com totes les serps de les Balears, és inofensiva. El Dragó és molt abundant a les parets, ruïnes i construccions, on probablement també deu viure el Dragonet.

ELS PEIXOS

A s'Albufera es coneixen una vintena d'espècies de peixos, de les que tres (Moixó de Moscard, Espinós i Cabot) tenen aquí el seu cicle biològic complet. El Moixó de moscard és un peixet d'origen americà, introduït per tot el món per ser un gran devorador de larves i ous de moscard. Va ser introduït a s'Albufera en els anys 30. L'espínós, descobert aquí molt recentment, probablement hagi estat introduït també per l'home. El tercer és marí.

De fet, també són d'origen marí totes les altres espècies que hi coneixem, com les Llisses, els Llops i les Orades. Abans aquests peixos es pescaven comercialment, però ara la contaminació de l'Estany dels Ponts, la tancada de les sortides a la mar i la sobrepesca general a la Badia d'Alcúdia fan impossible una tal activitat.

El peix més important de s'Albufera és l'Anguila, aquesta espècie original que entra als prats com a angula, casi una larva, i té un cicle molt llarg, amb canvis espectaculars en el seu octau-dècim hivern ("anguila correguda"), quan es tiren a la mar i van a criar al centre de l'Atlàntic! L'Anguila és objecte d'una pesca esportiva tradicional ("de cucada"), i fins i tot d'una explotació comercial, justificada per l'interès gastronòmic i popular de la comarca.

L'HOME I S'ALBUFERA

Al llarg de la història, els objectius de l'home en relació a s'Albufera, com per tot arreu, han estat sempre d'obtenir un profit econòmic, bé sigui pels recursos que la zona humida ofereix, bé sigui per transformació d'aquesta tipus d'ecosistemes s'han considerat com a llocs malsans, improductius. Com veurem, aquesta idea és simplista i falsa.

Es probable que la situació de la ciutat romana de Pollentia (pròxima a l'actual Alcúdia) estès en relació als estanys de s'Albufera, que aleshores eren molt més fons i oferien un port natural magnífic a les naus imperials. De s'Albufera s'enviaven a Roma diversos aucells amb fins gastronòmics.

Els àrabs conegueren bé aquest prat, i de fet encara usem el nom que ells li donaren: "*al-buhayra*" significa "la llacuna". Es probable que els usos ramaders i agrícoles dels marges de S'Albufera s'iniciessin aleshores.

Les primeres notícies documentals conegudes dels guanys de terrenys a s'Albufera per motius agrícoles són del s. XVII: s'anava configurant la Marjal: els pagesos obrien grans sèquies i el fang i llot que obtenien, nets d'herbes i arrels, s'acumulaven en grans rectangles centrals, sobre els que encara avui es conrea.

En el s. XVIII aquestes parcel·les, en principi de propietat privada passen a ser part del Reial Patrimoni, bé que es respecte el dret dels antics establidors a fer-ne ús.

La part central de s'Albufera era, aleshores, un conjunt de grans estanys i canals entre ells, ja lleument modificat per l'home (ponts, comportes, freus...). Hi funcionava un complex sistema de pesca, molt productiu, que proporcionava a Ciutat peix fresc i salat.

Un segle més tard, en el XIX, per motius sanitaris (les febres eren freqüents a la contrada), comencen els ambiciosos projectes de dessecació de s'Albufera. Un reial ordre de 1851 mana aquestes obres i n'estableix les condicions. El primer projecte fou redactat per l'enginyer Antonio López, a 1853, i s'executà sols en part, amb l'excavació dels canals d'En Ferragut, de S'Ullastrar, d'En Molines i d'En Conrado. Deu anys més tard queda obert el Gran Canal, que permet la sortida directa al mar de les grans avingudes dels torrents de Muro i Sant Miquel, travessant s'Albufera, però sense vessar-hi les aigües dedins.

A finals d'aquest any, 1863, després de diverses iniciatives, projectes i expedients, es fa una nova concessió, a una companyia anglesa, la "*New Majorca Land Co.*", fundada per J. F. Bateman i W. Hope. Els projectes anglesos suposen la prolongació mar endins dels malecons del Gran Canal per evitar obstruccions, l'obertura de dos importants canals laterals (Des Sol i Siurana), i l'efectiva dessecació de la zona inundada amb bombes hidràuliques mogudes per màquines de vapor. Un autèntic exèrcit de 1500 homes procedents de tota Mallorca i de fora, treballa a les ordres dels enginyers anglesos, transformant radicalment el prat. Seguint aquest pla, l'any 1871 s'havien aconseguit dessecar 2.146 Ha. però sols 400 foren, finalment, útils per el conreu, per la salinització o noves surgències d'aigua a la resta. La majoria foren abandonades i tornaren al seu estat natural.

A finals de segle els anglesos, arruïnats, vénen la finca a Joaquim Gual de Torrella, que inicia l'explotació arrossera amb una companyia, "Agrícola-industrial Balear" on tenien part experts valencians. La baixa dels preus de l'arròs i una catastròfica inundació l'any 1906 que destruï la collita, varen provocar l'abandonament de l'explotació industrial, i el conreu arrosser fou llogat a petits arrendataris, que mantingueren aquesta activitat de manera tradicional fins als anys 60. Avui sols a molt poques veles marginals es manté aquesta activitat agrícola, amb mètodes arcaics,

compensats per l'escassa oferta, una qualitat certa i mitificada, que permet uns preus de venda inèdits, gairebé absurds!

Les antigues instal·lacions de la bomba hidràulica foren ampliadades i convertides en una fàbrica de paper, que utilitzava com a matèries primeres, a més de materials de refús, el canyet i la sesquera, que es tallaven a escarada i es traginaven fins a "Sa Roca" amb els barquets, arrossegats des dels malecons. Aquesta implantació industrial va ser iniciativa d'una nova societat, "Celulosa Hispánica, S.A." de capital mallorquí i italià. L'activitat es mantingué fins a finals dels anys 50. La fabricació de paper implicava un ús important de substàncies químiques, que de vegades arribaven als canals, provocant importants mortalitats d'anguiles, i fins i tot, protestes dels pescadors.

Els aprofitaments tradicionals de s'Albufera eren molt diversos: la caça i la pesca no eren esports, sinó feines remunerades que aportaven proteïnes als mercats locals. Els arbres proporcionaven llenya i fusta, s'aprofitava el canyet i la sesquera per fer paper, les canyes per a celrassos i altres usos, la bova -encara avui en dia- per a teixir cadires, i l'herba de camins i turons era pasturada per bestiar o es segava amb la mateixa finalitat ("bagatge").

En aquests anys s'habiliten, al sud del prat, les salines, que quedaren abandonades a principis de la passada dècada.

La segona meitat del nostre segle ha assistit als canvis més radicals de s'Albufera, amb el procés de segregació de la propietat i l'especulació del sòl amb fins urbanístics. Això ha provocat una degradació ecològica greu d'una part important d'aquesta zona humida. La construcció de la central tèrmica d'Es Murterar", immediata, ha suposat que els tubs de refrigeració travessin l'àrea d'Es Cibollar i part d'Es Colombar, la presència de cables elèctrics, sempre perillosos per als aucells, i altres problemes ambientals ben lamentables. En els anys 70 s'inicia un moviment conservacionista a favor dels restes, molt importants, de s'Albufera, amb insistents veus locals, espanyoles i europees que clamen per la declaració de l'àrea com a espai natural protegit. La primera passa important per a l'efectiva conservació de s'Albufera fou l'adquisició, pel Govern de la Comunitat Autònoma, de 830 Ha. a l'any 1985, amb la finalitat de que sigui el nucli del Parc Natural de s'Albufera, complementat amb adquisicions per part de l'ICONA (Ministeri d'Agricultura) i la conservació legal d'altres àrees immediates com és el cas d'"Es Comú" de Muro, un dels darrers restes d'ecosistemes dunars de la Badia d'Alcúdia, de gran interès.

S'ALBUFERA A LA CUINA

L'adaptació al medi ambient és una constant a les espècies biològiques i a les cultures humanes; un dels dipòsits més sincers i més importants de la cultura popular és el rebost i la cuina: per força, un ambient tant peculiar com S'Albufera ha de tenir conseqüències gastronòmiques, tant per les matèries primeres que proporciona com per les necessitats calòriques que un medi tan hostil pot significar als treballadors.

L'arròs i la pesca —en concret, l'anguila— són fonamentals a la dietètica de la contrada. Un bon **Arròs brut**, que combina una varietat insigne de carns i verdures, sobre tot si es pot elaborar amb l'arròs de rata «bomba», conreat encara a Sa Pobla i Muro, es d'una

gran riquesa de matisos de sabor. Les **anguiles** es solen preparar amb **fideus**, una sopa densa; o bé es pot degustar la **greixonera d'anguiles**, amb diverses castes de verdura, segons el temps. Aquest peix es també molt saborós simplement frit amb oli d'oliva... i pebres coents. El coent, precisament, és una constant molt marcada de la gastronomia comarcal.

Probablement, el plat més famós elaborat amb anguila és **l'espínagada**, una coca tapada de verdura i anguila, de forma quadrangular, sempre ben coenta, que es prepara per Sant Antoni, la gran festa de Sa Pobla que coincideix amb el màxim de captures d'anguiles corregudes.

Recepta de l'espínagada

Prendreu un quilo de farina de fer panades, la posareu dins d'una ribella i fareu al mig un buit, on disposareu 100 g. de saïm de porc, una tassa d'oli, dues tasses i mitja d'aigua i ho pastareu ben pastat.

Apart, tallareu bledes, julivert i alls, tot tallat ben petit, ben trempat amb sal, pebre vermell, pebre bo i oli. Haureu tingut les anguiles, en trossos de mig pam, netes i sense pelar, dues o tres hores en un picat fi de julivert i all, trempades amb oli i pebre bo. No hi posareu la sal fins que es disposen dins de l'espínagada. Apart també, trempareu amb lo mateix un bon grapat de pèsols.

Fareu, amb la pasta, una estesa prima, hi posareu un sostre de verdura, les trossades d'anguiles de per llarg, pèsols i un altre sostre de pasta. Tapareu, doblegant la pasta com un sobre, de manera que quedi una coca tapada, de un pam i mig per un pam, o més gran si interessa. Untau-vos bé les mans amb bon oli d'oliva, i feis una passada per defora de tota l'espínagada i teniu-la al forn el temps que demani.

(Recepta de Madó Antònia de Ca Na Lloreta, de Sa Pobla).

Recepta dels fideus amb anguiles

Agafareu porros, tomátigues, julivert i alls, tot ben trossejat; i anguiles, netes i tallades cosa de quatre dits. Ho trempareu tot ben trempat amb oli, sal, pebre bo i pebre vermell. Ho posareu tot dins d'un calderó d'aigua freda, a coure damunt el foc. En tenir les anguiles cuites, les traureu a una greixonera, i tirareu els fideus dins del brou. Les anguiles, les trempau amb off, sal, pebre vermell, all i julivert ben picat. Els fideus són el primer plat, i les anguiles venen de darrera.

(Recepta de l'amo En Joan Curt, de Sa Pobla).

LA GESTIO DE S'ALBUFERA

Fins fa uns anys, s'Albufera era per l'home sols una font de productes útils: la pesca, la caça, el canyet o la bova... o el mateix sòl, convertit ens sòls agrícoles o urbanitzables. Tota aquesta explotació no s'ha fet sempre correctament, i avui S'Albufera és més petita i més pobre del que era fa anys.

Però a l'any 1988 culmina un procés de conservació iniciat anys abans: primer els científics i després els particulars i les associacions interessats en la Conservació d'aquest espai natural. A l'any 1962, una convenció científica internacional (la conferència MAR) ja va proclamar l'interès de s'Albufera, senyalant la prioritat de la seva conservació. Els manifestes i pressions per la protecció del prat (successivament retallat per distintes urbanitzacions varen créixer i l'opinió pública mallorquina) gràcies en gran part a la tasca del G.O.B.), espanyola i europea fonamentessin les decisions de protecció efectiva de s'Albufera. L'any 1985, el Govern Balear va adquirir una part important de l'àrea (830 Has.), i s'han sumat posteriorment a l'adquisició de terrenys l'ICONA (390 Has), i la Fundació Illes Balears (100 Has.) El 1988, es va declarar el Parc, que suposa el caràcter no urbanitzable del sòl, i la conservació i restauració dels seus valors naturals, afavorint l'ús públic compatible amb aquesta conservació. El Parc passà a ésser gestionat per la Conselleria d'Agricultura i Pesca del Govern Balear, i compta amb una Junta Rectora on les distintes administracions, científics, ecologistes i sectors interessats participen a la presa de decisions sobre el Parc.

Els principis del Parc són la conservació i restauració dels valors naturals, el coneixement i contacte de l'home amb la naturalesa, i la integració del Parc dins de la socioeconomia de la comarca, per assegurar la seva permanència a llarg termini.

La restauració dels valors naturals de s'Albufera exigeix actuacions molt importants. S'ha assumit que la restauració d'aigües lliures ha de ser prioritària. Una zona humida té el seu màxim de riquesa si entre 1/3 i 2/3 de la seva superfície és d'aigua, i això no passa a s'Albufera, ara. La restauració d'aigües lliures es pot aconseguir per dues vies: l'ús d'herbívors domèstics (cavalls o vaques), i el dragat puntual de les llacunes a recuperar. Ambdues actuacions estan en curs al Parc Natural de s'Albufera, i els resultats estan a la vista: en els darrers anys, a les zones dragades (com el Gran Canal) o pasturades (com Ses Puntes, fonamentalment), l'abundància i varietat de la fauna s'ha incrementat de manera notable).

La gestió de l'aigua, per altre banda, és també prioritària. S'han d'evitar tant la dessecació massa ràpida del Parc com les inundacions dels conreus perifèrics, s'ha de mantenir el contacte de s'Albufera i la mar (per mantenir el trànsit d'anguiles i altres peixos), mantenir els nivells lleugerament alts i, sobre tot, evitar radicalment l'entrada d'aigües contaminades.

A nivell d'espècies biològiques, la tasca prioritària és la conservació de totes les que viuen al Parc de manera natural, i procurar recuperar les que s'hi han extingit, sigui millorant els seus biotops (p.e. la Queca), sigui reintroduint aquelles espècies males colonitzadores (Bec Vermell, Gallfaver, Flor den Nyofà, Castanya d'aigua, etc.).

Una part important de la gestió fa referència a l'ús públic del Parc, que queda limitat als itineraris on no es perjudica la Natura. A la vegada, un ambició plà de recuperació d'alguns edificis i substitució dels que no tenen possibilitats de ser restaurats, es,

desenvolupa amb l'objectiu de muntar-hi un centre d'interpretació que ens permeti a tots conèixer (i estimar) millor s'Albufera, el primer Parc Natural de les Balears.

ITINERARIS PER S'ALBUFERA

ELS PUNTS D'INTERÉS

Presentam en aquest capítol una selecció dels punts d'interès que podeu trobar a s'Albufera, i que trobareu assenyalats en el mapa.

Cada un d'ells conté un o diversos temes, que poden ser d'ornitologia, botànica, activitats humanes o altres. La informació de cada temàtica va precedida d'un símbol, que permetrà al lector seleccionar fàcilment el que pugui interessar-li a cada una de les aturades.

Aquest sistema de donar informació puntual permetrà al visitant articular la seva passejada de la manera que li resulti de més interès, sigui monotemàtica o sigui tocant diversos aspectes d'una mateixa realitat.

Acabam suggerint sobre els planells quatre itineraris orientatius, per a recórrer els punts d'interès cobrint totes les possibilitats.

Per a una passejada més profitosa, són ben recomanables uns binocles, una lupa i, si hom en vol conservar record material, llibreta i llapis o màquina fotogràfica. Però sols una cosa és imprescindible: l'esperit obert a gaudir de la bellesa, tal vegada discreta i subtil, de s'Albufera.

CANYET

El canyet, una herba molt gran, semblant a la canya però més fina, amb l'inflorescència més curta i ample, és la planta més comú de s'Albufera, i caracteritza els seus paisatges, amb una marcada verticalitat. Ocupa tots els terrenys inundats tot l'any o una gran part del mateix. Creix molt ràpidament, fins més d'un mil·límetre per hora en l'estiu! És invasora, i actualment cobreix els antics arrossars abandonats, i molts de canals.

Amb ell creixen la sesquera i la corritjola (veure el capítol 3).

Les masses de canyissar constitueixen una cobertura òptima per a molts d'aucells, que crien aquí. També els proporcionen alguns aliments, com les llavors (el canyet és una gramínia –fa grans- i molts de petits aucells són granívors), o els insectes que mengen canyet i són menjats pels aucells insectívors.

Calendari ornitològic:

Sedentaris	Nidificants	Hivernants
Rossinyol bord	Arpella	Cegall
Butxaqueta	Agró roig	Estornell
Hortolà de canyar	Suís	Ull de bou
Boscarla mostatxada	Boscarla	Agró

El canyet de s'Albufera ha estat destinat a molts d'usos diferents. Entre 1870 i 1890, els anglesos feien bales de canyet premsat, que enviaven a Anglaterra per a fer paper, aprofitant el viatge de tornada dels vaixells que ens duïen carbó des de allà. Anys més tard, el paper es fabricava a la pròpia Albufera. Un altre ús, combinant canyet i joncs, era fer senalles, per a transportar patates primerenques a Anglaterra. L'any 1932, per exemple, es fabricaren 200.000 senalles. Finalment, també és útil per fer adobs de matèria orgànica per als camps de conreu.

Actualment, la seva excessiva proliferació en detriment d'altres tipus de biòtops, fa necessari portar a terme operacions de gestió per a controlar-lo, amb medis mecànics (tallades) o animals (pastura).

SES SALINES

Darrera la barra litoral, al migjorn de s'Albufera, es troben els estanys abandonats d'unes salines, parcialment invadits pel salicorniar i el canyissar.

A partir de l'aigua de mar, per evaporació, es pot obtenir sal, ja que n'hi ha una quantitat important es dissolució. La companyia "Salinera Mallorca S.A." s'instal·là a s'Albufera el 1946 i va mantenir les salines fins l'any 1977.

Una canalització subterrània duia aigua de mar fina a les basses, de poca profunditat i gran superfície, on s'anava evaporant. A mesura que el contingut de sal augmentava, es canviava d'estany, facilitant la precipitació dels diferents compostos de manera separada i concentrant la producció, que arribava a 500 tm per estiu.

Aquests estanys oberts, amb una petita capa d'aigua durant l'hivern i les primaveres, són molts rics en vida. Hi pul·lulen els invertebrats, que serveixen d'aliment a nombrosos aucells. És la zona més rica en limícoles, especialment en èpoques de pas.

Calendari ornitològic:

Sedentaris	Nidificants	Hivernants	De pas
Gavina	Tiruril-lo menut	Juia	Corriols
Fotja	Avisador	Batallaire	Fumarells
Tiruril-lo camanegra	Xetxero groc	Titina	Curleres
Cama-roja		de muntanya	Ànneres
		Gavina d'hivern	Cama-verda
		Agró blanc	Cegall de mosson
			Flamenc

SA MARJAL

Ocupa tota una trinxa de terreny a la part de ponent de s'Albufera, la més interna.

Són camps de conreu molt originals, guanyats als marges externs de s'Albufera. Al capítol de "L'home i s'Albufera" s'expliquen els seus orígens. Als canals entre alguns

marjals encara es cultiva, de manera arcaica, el famós arròs “Bomba” de s’Albufera (no en els d’aquesta zona).

En els canals i síquies entre marjals, si no hi ha arròs, es poden veure moltes plantes pròpies de zones inundades, com les lleties d’aigua, o l’herbei. A les vores creix el Sosurí i l’Orella de llebre.

Abunden els invertebrats: caragols d’aigua, ditiscs, larves diverses, libèl·lules, el recentment introduït cranc americà... Pul·lulen també els granots i el moixó de moscard. Alguns ocells surten dels canyissars per menjar aquí, com les gallinetes d’aigua, i no és rar veure caçar a les síquies els elegantíssims Agrons blancs.

BOSC DE RIBERA

Els malecons dels principals canals estan poblats per una vegetació densa, de tipus bosc-galeria, que hem descrit al capítol de vegetació. Temps enrera, aquesta comunitat devia ocupar de manera natural les vores del prat, però avui sols en tenim un testimoni artificial, reduït a més a més pel foc, les tales i una malaltia dels oms provocada per un fong, la grafiosi, de la que afortunadament no han arribat a Mallorca les cepes més virulentes.

Recordem que l’estrat arbori d’aquest bosc està format per l’**Albà**, l’**Om** i el **Garanyoner**; l’estrat arbustiu per **Esbatzer** i localment **Ginesta de bolletes**, i l’estrat herbaci, entre altres, per **Proenga** i **Peu de Crist**.

El bosc de ribera està poblat per molta fauna. És fàcil veure els conills, i no resulta excepcional la corredissa dels mostels. Com per tot, dominen els aucells, que troben aquí fruits i insectes en abundància.

Calendari ornitològic:

Sedentaris	Nidificants	Hivernants
Mèl·lera	Rossinyol	Ropit
Verderol	Cucui	Tord
Ferrerico	Mussol	Ull de bou
Buscuret de capell		
Buscuret de capnegre		

CANALS

En observar un mapa de s’Albufera s’aprecia immediatament que està compartimentada de canals construïts per l’home, que la travessen de part a banda.

La quantitat d’aigua (profunditat) i la salinitat determinen les plantes dominants a cada canal. L’esquema següent indica com es distribueixen:

	Aigua dolça	Aigua salabrosa
Plantes submergides	Herbei Coa de mart	Rèbola
Plantes emergents	Bova Dolceta	Jonc negre Jonc marí

La riquesa faunística dels canals és gran. Molts d'animals poden aprofitar l'aigua o la vegetació com a aliment o refugi. És fàcil veure tortugues d'aigua prenent el sol (precisament el Canal des Sol hi són tots els dies de bon temps). Des dels ponts, hom pot veure nedar llisses i moixons. Els granots solen sortir a les voreres, o sobre les plantes que suren, Els aucells són ben diversos, també:

Calendari ornitològic:

Sedentaris	Hivernants
Setmesó	Corpetassa
Collblau	Siulador
Fotja	Moretó
Gallineta d'aigua	Arner

Els canals, juntament amb els camins, ponts i sifons, són producte dels distints projectes de dessecació de s'Albufera que des del començament del s. XIX s'han portat a terme. L'excavació del canal formava un terraplè lateral, aprofitat com a camí.

AGUAITS

Al Parc hi trobarem quatre aguait i una torre d'observació. (Vegeu pàg. 66-67). El "Bishop I" està en "Els Rotlos", vora el "Llisser Gran". El "Watkinson" i "Bishop II" al Cibollar. L'aguait "C.I.M." el darrer construït, permet observar l'avifauna de les zones pasturades de "Sa Roca" i "Es Ras".

Els aguait són el punt ideal per a observar els aucells sense molestar-los i que fugin. És útil per a obtenir, amb un teleobjectiu, fotografies de la fauna de s'Albufera. La fauna és pròpia de canals i de canyet. Durant tota la primavera es poden observar fotges alimentant els seus joves, comportaments territorials de diverses espècies, la cauta pesca d'agrons, etc... Alguns sortats han pogut gaudir de l'Àguila pescadora en acció davant els finestrons de la caseta.

L'aguait "Watkinson" va ser sufragat en memòria d'un home que va estimar molt s'Albufera, n'Edward Watkinson, per la seva vídua, Pat, que també ha donat al parc els aguait "Bishop I" i "Bishop II". L'aguait "C.I.M." ha estat possible gracies a la col·laboració del Consell Insular de Mallorca, amb l'Associació d'Amics del Parc.

FABRICA DE PAPER

A Sa Roca, on ara s'hi troba el Centre de Recepció del Parc, es fabricava paper, de poca qualitat, a partir de paper vell i de les plantes de s'Albufera (canyet i sesquera). La recol·lecció de les plantes es feia manualment, per part de segadors que treballaven a escarada; es transportava amb barquets que s'impulsaven amb crosses o s'estiraven des de la vorera. La fàbrica es va abandonar el 1966 per manca de rendibilitat.

DUNES FÒSSILS

A la zona posterior del cordó dunar es troben unes antigues dunes formades quan la mar presentava un nivell de 6 a 8 m per sobre l'actual, fa alguns milers d'anys. Estan formades per arena.

Per ventura la més notable de les dunes fòssils és el Turó de Ses Eres. S'hi arriba per una desviació cap a la mar del Camí de ses Puntetes, la primera després del Pont de Santa Margalida.

Casi totes les dunes estan cobertes de Pi Blanc, del que n'hi ha alguns exemplars al Turó de Ses Eres. Hi ha també esparregueres, farigoles i vidriella. A les falces del turó hi ha una comunitat herbàcia baixa, com una catifa de Plantatge crassifoli i diversos joncs.

Als turons, hi troben refugi gran quantitat de conills, com es veu per les nombroses llorigueres que hi ha excavades.

Arribant al turó, a mà esquerra, es veu una gran explanada enrajolada que li dona nom: aquí s'hi batia l'arròs conreat a s'Albufera. L'extensió enrajolada permetia fer feina a quatre persones al mateix temps. Les eres antigament es construïen a llocs orejats, per facilitar la separació del gra i la palla, i eren d'argila molt pitjada, per evitar que el gra s'hi enterràs. El Turó de Ses Eres és prou orejat, però el sòl és arenós, i es va haver d'enrajolar per això. Són rajoles especials, de ceràmica, amb unes estries, on el gra encaixava i no quedava esclafat en tornar passar la roda de batre.

SON BOSC

Al Camí de Ses Eres, un cop passat Can Punxa, hi ha un camí que travessa una antiga explotació d'arena i duu cap a Ses Salines. Aquesta finca és Son Bosc.

La zona de conradís abandonada o desforestada per altres raons està coberta per gramínies i plantes aromàtiques de petita mida, com els abundants coixinets de farigola i flor de tot l'any.

En aquesta àrea són abundants les vespes, de les que algunes espècies crien dins de l'arena. Abunden ja que trobem bon lloc per criar i plantes aromàtiques. És l'àrea on, a l'estiu, crien els abellarols, que mengen vespes. Aquest (plantes aromàtiques-vespes-abellarols) és un senzill exemple de cadena tròfica.

Les canteres, com aquesta de Son Bosc o la de Can Nadal, pròxima, proporcionen material per a la construcció. Una vegada esgotades les reserves, el sòl és utilitzat per a conrear.

SALICORNIARS

Aquesta comunitat, que es forma a llocs de salinitat molt elevada, es troba sempre pròxima a la barra litoral, i està especialment ben desenvolupada al Cibollar (N.E. de s'Albufera).

Aquí es veu molt bé la relació de s'Albufera i la mar, ja que l'aigua marina forma part de capa freàtica i determina la salinització del sòl, ric en llims i argiles.

A l'hivern, l'aigua de pluja s'hi embassa, i el terreny queda inundat o molt humit. A l'estiu l'evaporació és molt forta, i la sal queda a flor de terra, on de vegades és visible com una polsina blanca.

Aquest cicle anual determina les adaptacions de les plantes. Les anuals són de cicle molt ràpid, de manera que germinen, floreixen i fructifiquen després de la inundació hivernal i abans de la salinitat estival. Les plantes perennes són gruixades i disposen de poderosos mecanismes osmòtics per a obtenir aigua: són la cirialera, la sosa, ballester i alguns joncs. Abunden prou els herbívors (ratolins i conills), cosa que atreu als rapinyaires (xoriguers, arpelles). A les basses primaverals i tardorals, s'hi apleguen molts de limícoles, i els tiruril·los i avissadors crien. Al salicorniars hi ha els grans posadors col·lectius dels agrons. Es sent sovint el crit escandalós del Rascló.

BASSES SALOBROSES

Al Cibollar, entre les extensions de canyet i de salicòrnies hi ha amplies zones d'aigües lliures. Aquesta varietat dins del paisatge és especialment atractiva per a la fauna ornitològica.

Aquesta és una zona de gran diversitat vegetal, on les comunitats de plantes es disposen en un mosaic complex, segons els petits canvis de relleu i de composició del sòl. Abunden joncs i canyets, i amb ells una espècia molt important, l'*Scirpus maritimus*, que fructifica a l'estiu i del qual les llavors, que queden enterra, són un bon aliment per les ànneres hivernals.

A les basses salabroses hi ha molts d'invertebrats, presa de diversos aucells.

Sedentaris	Estivals	Hivernants	De pas
Rascló	Avisador	Juia	Bec d'alena
Coll-blau	Tiruril·lo menut	Cegall	Batallaire
Tiruril·lo			Corriols

L'any 1979s'instal·laren les canonades de refrigeració d'Es Murterar, que travessen Es Cibollar i Es Colombar baix dels camins o terraplens que s'hi veuen.

DUNES LITORALS

Les dunes constitueixen la franja d'arena que separa el prat de la mar. El nom tècnic és restinga.

Les corrents marines acumulen arenes a la costa, en certes condicions. El vent mou l'arena, que es va reunint formant dunes, que creixen i el vent mou cap a l'interior fins que la vegetació arriba a fixar-les. Un conjunt lineal de dunes es diu un cordó dunar i es disposa en direcció perpendicular a la dels vents dominants.

La vegetació està descrita al capítol 3. Notau les adaptacions de la garriga a les condicions de l'aridesa estival, molt més marcades aquí que dins el prat: redueix el tamany de les fulles i tenen una epidermis més gruixuda; de vegades no tenen fulles sinó espines, tenen pèls, etc...

La fauna ornitològica local és la típica de pinars i garrigues.

Sedentaris	Estivals	Hivernals
Trencapinyons Pinçà Buscuret coa llarga	Menjamosques Rossinyol Tórtora	Ropit Ull de bou

CONSELLS PRÀCTICS I NORMES DE VISITA

Hem fet diverses referències a la singularitat de l'ambient de s'Albufera. Aquestes exigències ecològiques a la vida de les espècies també tenen repercussions sobre els humans, i per tant, convé anar preparat en fer la visita.

CALÇAT: A l'hivern, unes botes de goma són imprescindibles, i molts de pics no fan nosa a la primavera o a la tardor, si ha plogut fa poc. Per a recórrer els itineraris recomanats, no són necessàries botes altes, però sí de mitja canya en aquestes temporades. A l'estiu, normalment, és suficient qualsevol calçat d'esport.

VESTIT: Procureu vestir en tons neutres, ja que un dels atractius més importants de s'Albufera són els aucells, i és millor no dur colors estridents, que els espanten de més lluny. A l'estiu és recomanable dur un capell.

MOSCARDS: A certes temporades, i sobretot a posta de sol els dies calcats, els moscards poden molestar. És qüestió d'anar previst: a més del que recomanem de vestir, una crema o colònia repel·lents pels insectes és molt útil.

ÒPTICA: Si voleu realment gaudir de la visita, no oblideu els prismàtics a casa. Amb 8 o 10 augments, ja n'hi ha prou. Una lupa pot ajudar també a gaudir millor dels insectes o de certes flors.

SENY: Fonamental! Esteu gaudint d'un patrimoni natural fràgil, i del que faceu depèn el que veureu, i el que veuran les altres persones que estan a prop o darrera vosaltres. No faceu renou, no crideu, no tireu brutor, no espanyeu res, no faceu foc.

HORARIS

L'horari de visita del Parc és de 9 a 18 h entre l'1 d'abril i el 30 de setembre, i de 9 a 17 h entre l'1 d'octubre i el 31 de març, **ES REQUEREIX UN PERMÍS DE VISITA (GRATUÏT) que s'ha de sol·licitar al Centre de Recepció.**

Per a visites en grup (més de 15 persones) es requereix un permís especial que s'ha de sol·licitar amb antelació, informeu-vos al Centre de Recepció o al telèfon del Parc. No està permesa l'entrada al Parc de grups superiors a les 30 persones en cap cas.

ACCESSOS

L'ACCÉS AL PARC ÉS A PEU O EN BICICLETA pel Pont dels Anglesos. Podeu aparcar els vehicles en els vials de les urbanitzacions properes a l'entrada o a l'aparcament habilitat a l'efecte, situat enfront de l'Hotel Parc Natural. Les persones amb problemes de mobilitat poden sol·licitar unes condicions especials de visita al telèfon del Parc.

NORMES

- *Respecteu la Natura i els valors que han fet possible aquest espai protegit. No està permesa la recollida de plantes, flors, animals o les seves restes.*
- *Circuleu sempre pels camins indicats, a baixa velocitat amb les bicicletes i respectant la senyalització existent.*
- *No està admesa l'entrada al Parc de les bicicletes de més de dues rodes.*
- *Respecteu l'horari de visita del Parc.*
- *Els renous molesten els animals i els altres visitants. Circuleu en silenci.*
- *No es pot menjar dins els observatoris ni efectuar picnics dins el Parc. En tot cas utilitzeu les taules de sa Roca per a un breu espai de temps.*
- *No estan admeses les activitats esportives dins el Parc (fúting, circuits eqüestres o de bicicleta de muntanya, etc...).*
- *Els animals domèstics (cans sobretot), espanten la fauna. No els entreu al Parc.*
- *En cas d'incompliment de la normativa el personal del Parc pot revocar el permís de visita.*
- *Col·laboreu en la conservació del Parc, aportant suggeriments per millorar aquest espai natural protegit.*

PUNTS D'INTERÈS A LA COMARCA

Els municipis que envolten s'Albufera (Alcúdia, Muro, sa Pobla i Santa Margalida) presenten tota una sèrie de llocs que cobren relleu per la seva importància històrica i cultural. Destaquem els més importants:

ALCÚDIA

Ruïnes de la ciutat i teatre Romà de Pollentia (123 a. C.).

Cova Paleocristiana de Son Sant Martí.

Església de Santa Aina (s. XIII).

Ermита de la Victòria (s. XV).

Cases senyorials dels segles XIV al XVII, dins la vila.

MUSEU ARQUEOLÒGIC D'ALCÚDIA (1986).

Sant Jaume, 32. Tel. 971 54 64 13

MURO

MUSEU ETNOLÒGIC DE MURO (MUSEU DE MALLORCA).

Carrer Major, 15.

<http://www.mallorcaweb.net/salbufera/>

S'hi poden veure antigues eines i ormeigs emprats pels "marjalers" a s'Albufera. De 9 a 13 i de 16 a 19 h. Dilluns tancat.

SA POBLA

MUSEU DE SA POBLA
Carrer Antoni Maura, 1-2.

Interessant col·lecció d'eines de camp i per a la pesca tradicional. Obert dijous capvespre i diumenge.

SANTA MARGALIDA

Vestigis talaiòtics de Son Bauló.
Necròpolis talaiòtica de Son Real i Illot des Porros. (Can Picafort).

IMPORTÀNCIA INTERNACIONAL DE S'ALBUFERA.

S'Albufera de Mallorca està agermanada amb la Badia d'Audienne (bretanya), dins el Sistema de Zones Humides de la CEE, establert en ocasió de l'Any Europeu del Medi Ambient.

RAMSAR

El Parc Natural de s'Albufera compta amb dues declaracions de caràcter conservacionista a nivell internacional molt importants:

El setembre de 1987, s'Albufera va ser considerada per la Comissió de les Comunitats Europees com a ZONA D'ESPECIAL PROTECCIÓ PER A LES AUS (ZEPA), en el sentit de la directiva 79/409, en la categoria A. Aquesta designació implica una preservació jurídica del Parc per part de la C.E.E.

Posteriorment, el 28 de juliol de 1989, el Consell de Ministres designà s'Albufera com a PRAT D'IMPORTÀNCIA INTERNACIONAL PEL CONVENI DE RAMSAR, que ofereix les bases per a la cooperació internacional per a la Conservació de les zones humides.

Aquestes dues declaracions suposen l'acompliment d'un dels objectius del Parc, que consisteix en fer de s'Albufera una contribució Balear a la Conservació de la Naturalesa a nivell europeu i mundial.